

УДК 378+5/6:005.71

СУЧАСНА СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ**Сафонова В.Є., к.е.н., с.н.с.**

Інститут вищої освіти АПН України,

докторант ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"

В статье раскрываются теоретико-методологические аспекты категории "конкурентоспособность высшего учебного заведения". Определена система критериев оценки и факторы, влияющие на конкурентоспособность высшего образования.

Ключевые слова: *высшее учебное заведение, конкурентная позиция, конкурентоспособность, рынок образовательных услуг, рынок труда.*

Theoretical and methodological aspects of the category of competitive ability of higher educational institution are revealed in the article. The system of criteria of valuation and factors which influence on the competitive ability of higher education are defined.

Key words: *higher educational institution, competitive position, competitive ability, market of educational services, labour market.*

Вступ. У даний час серед чинників, що впливають на формування соціально-економічного обліку суспільства, освіта займає одне з провідних місць, будучи важливою галуззю соціальної інфраструктури. Система освіти створює, оновлює і підтримує інтелектуальний потенціал всіх соціальних верств і груп населення. Закономірно, що в рамках Української цільової програми розвитку української освіти на 2006–2010 роки система освіти покликана виконувати інноваційну місію як основне джерело забезпечення стійкого економічного зростання України в довгостроковій перспективі і основного чинника посилення її політичної та економічної ролі на міжнародній арені. Створення механізмів "партнерства науки, бізнесу і держави" потребує безперервного припливу свіжих кадрів вищої кваліфікації, кадрів, що поставляються системою вищої освіти. Закономірно, що у мінливих соціально-економічних умовах розвитку українського суспільства проблема пошуку ефективних моделей забезпечення конкурентоспроможності української системи вищої освіти в цілому і конкурентоспроможності українського ВНЗ зокрема стала найгострішою.

Новий підхід до розвитку вищої освіти здійснюється в руслі реалізації сучасної концепції ВНЗ як навчально-науково-інноваційного комплексу. В цьому випадку ВНЗ, з одного боку, готують фахівців нового покоління для ринку інтелектуальної праці, а з другого боку, стають повноправними суб'єктами ринкової економіки як розробники, постачальники об'єктів інтелектуальної власності, продукції і послуг з новою якістю, якої потребують споживачі. В умовах необхідної адекватності вищої освіти соціально-економічним потребам сьогодення і майбутнього, питання управління якістю освіти стає стержневим елементом регулювання соціально-економічного прогресу українського суспільства в цілому. Зміна репродуктивної моделі освіти на творчу особистісно-орієнтовану, зміщення цілей освіти на розвиток особи, її творчих сил і здібностей, децентралізація системи освіти зумовлюють освітні установи окремо і систему освіти в цілому орієнтуватися на підвищення якості освіти.

Зазначені проблеми знайшли своє відображення і часткове вирішення у ряді наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників.

Загальнометодологічні проблеми економіки і управління вищої освіти в нових умовах розглянуті у працях В. Лугового, В. Боброва, В. Кременя, І. Вакарчука, М. Степка.

Дослідження економічних проблем освіти пов'язуються з іменами таких вчених, як О. Анчишкін, О. Дайновський, С. Джалалов, В. Марцинкевич, В. Жамін, Є. Жильцов, С. Костянян, С. Струмліна, В. Єрошин, С. Зарецька, М. Хроменков, В. Щетинін, Б. Рябушкін, Л. Якобсон та ін.

Серед основних досягнень російської наукової школи слід назвати: обґрунтування важливості цієї сфери наукових досліджень, значний внесок у дослідження проблем економічної ефективності освітньої діяльності.

Дослідження проблем функціонування галузей невиробничої сфери, у тому числі і вищої освіти, розвитку ринку освітніх послуг знаходимо в працях В. Андрущенко, М. Згуровського, Я. Болюбаша, В. Новикова, Г. Оганяна, В. Юхименко.

Проблема конкурентоспроможності системи вищої освіти і управління якістю є предметом дослідження таких зарубіжних учених і фахівців, як В.І. Васильович, Е.Н. Геворкян, А.Г. Грязнова, А.Н. Сторшин, Ю.В. Копиленко, В.В. Льовшина, Р. Мердік, І.П. Молчанов, Н.Ш. Пікитіна, С.І. Плаксий, Б. Рендер, Р. Рассел, Ю.Б. Рубін, В.А. Садовничий, Т.З. Тягунова, К. Хаксвер та ін.

При цьому спеціалізовані розробки з проблеми забезпечення конкурентоспроможності вищого навчального закладу нечисленні і методично різні. Наукова невизначеність взаємозв'язку між окремими завданнями забезпечення конкурентоспроможності, відсутність єдиного термінологічного апарату і системи оцінних показників перешкоджають формуванню комплексного підходу до забезпечення конкурентоспроможності вищого навчального закладу.

Актуальність і недостатня наукова опрацьованість комплексу завдань забезпечення конкурентоспроможності вищого навчального закладу, необхідність адекватних сучасним умовам науково обґрунтованих організаційно-економічних інструментів визначили важливість даного дослідження, присвяченого вивченню організаційно-управлінських основ підвищення конкурентоспроможності ВНЗ у системі освіти, що є змістом даної наукової статті.

Постановка завдання. Основні завдання, що вирішуються в цій статті, представлені визначенням комплексного підходу до забезпечення конкурентоспроможності вищого навчального закладу; аналізом змістовних характеристик сучасної системи вищої освіти в умовах конкуренції.

Результати. У рамках загальнонаукового дискурсу сфера освіти сьогодні визначається як пріоритетний напрям соціально-економічного розвитку, засіб підтримки конкурентоспроможності і лідируючого стану на світових ринках, а також один із гарантів національної безпеки. Нині вищі навчальні заклади стали повноправними суб'єктами ринкової економіки, отримавши право самостійно визначати напрями свого розвитку, цілі і методи їх досягнення [1]. Вищий навчальний заклад сьогодні є таким же суб'єктом ринкових відносин, як і більшість підприємств і організацій, що функціонують у сфері виробництва товарів і послуг. Про розвиток ринкових відносин у сфері вищої освіти свідчать процеси конкурентної боротьби за споживачів послуг, становлення ринку платної освіти, поява недержавних ВНЗ та ін. Однією з головних особливостей функціонування ВНЗ як суб'єкта ринкових відносин, що відрізняє його від підприємств і організацій інших сфер діяльності, є різноманіття сфер діяльності ВНЗ, інакше кажучи, ринків, на яких ВНЗ вступає у конкурентні відносини з суб'єктами різних сфер конкуренції або конкурентних полів.

Багато вітчизняних учених, що працюють над питаннями конкуренції у сфері вищої освіти і конкурентоспроможності вищих навчальних закладів, керівники ВНЗ, представники Міністерства освіти і науки підкреслюють сьогодні важливість, актуальність і необхідність оцінки конкурентної позиції ВНЗ. Так, з нашої точки зору, актуальність і важливість комплексної оцінки конкурентної позиції ВНЗ обумовлені такими причинами: 1) орієнтацією на підвищення конкурентоспроможності української економіки, позначеної в Програмі соціально-економічного розвитку України на довгострокову перспективу; 2) орієнтацією на підвищення конкурентоспроможності регіонів України, розвиток регіонального маркетингу; 3) модернізацією системи вищої освіти; 4) загостренням конкуренції між ВНЗ на ринку освітніх послуг.

На сучасному етапі розвитку України освіта в її нерозривному, органічному зв'язку з наукою стає все більш потужною рушійною силою економічного зростання, підвищення ефективності і конкурентоспроможності народного господарства, що робить її одним з найважливіших чинників національної безпеки і добробуту країни, благополуччя кожного громадянина. Процеси модернізації системи української освіти, що активно відбуваються в останні роки, ведуть до принципових змін у традиційній освітній системі, основи функціонування якої були сформовані десятки років тому без врахування принципів демократичної правової держави і ринкової економіки. Модернізація освіти сьогодні торкається багатьох стратегічних напрямів розвитку системи вищої освіти.

У концепції модернізації української освіти велике значення приділяється питанням підвищення якості освіти і питанням ефективного управління освітніми установами, яке неможливе без об'єктивної оцінки конкурентної позиції ВНЗ на ринку освітніх послуг і ринку праці. Аналіз зарубіжної практики оцінки якості освіти і конкурентних позицій вищих освітніх установ показав, що в розвинених країнах моніторинг освіти передбачає не лише державну оцінку ВНЗ за традиційними показниками їх функціонування, але й обов'язкову оцінку позиції ВНЗ з точки зору учасників ринку праці і ринку освітніх послуг. Також в концепції модернізації вищої освіти звертається особлива увага на суспільний характер освіти, підвищення ролі суспільства в оцінці діяльності освітніх установ, їх орієнтованість на вимоги ринку праці. Як основний чинник оновлення вищої освіти виступають запити розвитку економіки і соціальної сфери, науки, техніки, державного і територіальних ринків праці, а також перспективні потреби їх розвитку. В цілому вища освіта буде більш орієнтована на ринок праці і вимоги соціально-

економічного розвитку країни. У цих умовах істотно зростає необхідність комплексної оцінки конкурентних позицій ВНЗ не лише з точки зору їх відповідності вимогам держави, але і з точки зору споживачів – учасників ринку освітніх послуг і ринку праці.

Ще одним важливим аспектом модернізації вітчизняної вищої освіти є участь України в Болонському процесі. Проблема комплексної оцінки закладів вищої освіти, що проводиться не лише ВНЗ, але і споживачами освітніх послуг, є актуальною в світлі рішень Болонської конвенції. Україна зобов'язалася до 2010 року втілити в життя основні принципи Болонського процесу, зокрема національні системи щодо забезпечення якості освіти повинні включати оцінювання програм і ВНЗ, включаючи внутрішнє і зовнішнє оцінювання і участь студентів. У зв'язку з цим найближчим часом в Україні передбачається створення відповідної внутрішньовузівської системи із залученням студентів як найзацікавленіших споживачів якісної освітньої продукції, а також оцінки фахівця-випускника роботодавцями і професійними співтовариствами, яка стане одним з основних принципів атестації і контролю якості.

Загострення конкуренції між ВНЗ на ринку освітніх послуг є наслідком зростання кількості вищих навчальних закладів і зменшення кількості потенційних споживачів, що зумовлено демографічним спадом. Особливо інтенсивною є конкуренція ВНЗ на такому сегменті ринку освітніх послуг, як ринок економічної і юридичної вищої освіти.

Таким чином, перелічені вище умови і обставини розвитку вітчизняної економіки і освіти є важливими причинами, які обумовлюють необхідність оцінки ВНЗ своєї конкурентної позиції на ринку освітніх послуг і ринку праці з метою підвищення його конкурентоспроможності.

Характеристика конкурентоспроможності, у тому числі у сфері вищої освіти, досі була практично не розроблена вітчизняною економічною наукою через такі причини.

По-перше, в умовах планової економіки вивчення цієї сфери економічних стосунків не було актуальним, а перехід до ринкових умов господарювання виявився настільки швидким і радикальним, що наука не встигала ґрунтовно переосмислювати багато питань економічного життя.

По-друге, такому осмисленню заважали очевидність змісту категорії "конкурентоспроможність" і її близькість до категорії "ефективність". Ці категорії хоча однорідні, але не ідентичні. Конкурентоспроможність ґрунтується на категорії "ефективність", але містить в собі складніші взаємозв'язки окремих характеристик аналізованих об'єктів.

По-третє, проблема характеристики конкурентоспроможності багатоаспектна і багато-суб'єктивна, оскільки використовується фахівцями з маркетингу, управління якістю, товарознавства, менеджменту, макро- і мікроекономіки. При цьому кожен з них вкладає в це поняття свій зміст, зважаючи на аспекти, що мають значення для інших суб'єктів.

За часів планової економіки конкуренція вищої освіти існувала серед споживачів освітніх послуг (абітурієнтів, студентів, роботодавців). Конкуренції серед інших учасників процесу освіти (наприклад, ВНЗ) не було. У зв'язку з цим не виникало необхідності у визначенні та оцінюванні конкурентоспроможності вищої освіти як суспільно-економічного явища. Сьогодні для забезпечення стійкості ВНЗ в економічних умовах, що постійно змінюються, освітні установи повинні безперервно відстежувати стан ринку вищої освіти, оцінювати своє становище на цьому ринку. Поява недержавних вищих навчальних закладів зробила цю проблему ще актуальнішою. Освіта перетворилася на бізнес, що привело до серйозної конкуренції в системі вищої школи [2].

В літературі, присвяченій цій проблемі, наявні три підходи до визначення конкуренції. Перший визначає конкуренцію як змагальність на ринку. Такий підхід переважає в сучасній вітчизняній практиці. В рамках другого підходу конкуренція розглядається як елемент ринкового механізму, який дозволяє зрівноважити попит і пропозицію. Цей погляд притаманний сучасним ученим, що дотримуються позицій класичної економічної теорії. Третій підхід визначає конкуренцію як критерій, за яким визначається тип галузевого ринку [3].

Ми пропонуємо чотири підходи до розкриття змісту поняття "конкуренція": змагальність на ринку в умовах відсутності монополії; змагальні, суперницькі відносини між двома чи декількома економічними суб'єктами; особливий вид чесної економічної боротьби; суперництво між учасниками ринку за найкращі умови функціонування.

В рамках класичної економічної теорії конкуренція розглядається як невід'ємний елемент ринкового механізму. А. Сміт трактував конкуренцію як поведінкову категорію, властиву суперництву індивідуальних продавців і покупців на ринку за більш вигідні продажі і покупки відповідно. Конкуренція – це та сама "невидима рука" ринку, яка координує діяльність його учасників [4]. Мета конкуренції – боротьба за отримання можливо більшого прибутку. Іншою стороною конкуренції, її рушійною силою для кожного з учасників є особистий мотив, зацікавленість у досягненні позитивного для себе результату. Протидія суперникам не повинна і не може бути самоціллю конкуренції. Це другорядні

наслідки застосовуваних зусиль для досягнення вигідних для себе результатів. В перекладі з латинського "конкурувати" означає "стикатися". Фактично конкуренція – це боротьба, протистояння інтересів. Як будь-яка боротьба, конкуренція не виключає можливих дій суперників, направлених виключно на перешкоджання досягненню цілей один одному.

Для сфери вищої освіти з урахуванням її специфіки, окрім вищеперерахованих підходів до змісту поняття "конкуренція", виділяються три її типи: функціональна, видова і маркетингова. Функціональна конкуренція є наслідком того, що будь-яку потребу у принципі можна задовольнити різними засобами [5].

Видова конкуренція характеризує наявність освітніх послуг одного призначення і близьких один до одного за багатьма параметрами, але які відрізняються якою-небудь суттєвою властивістю чи багатьма властивостями. Видовими конкурентами є, наприклад, університети, інститути і окремі факультети, що готують спеціалістів одного профілю. Ознаками, що дозволяють розглядати ці організації як конкурентів, можуть бути відмінності в програмах і методиках навчання, в забезпеченні висококваліфікованими викладачами, навчальним обладнанням і т. ін.

Маркетингова конкуренція, що називається іноді міжфірмовою чи предметною, виникає у випадку малосуттєвих відмінностей між програмами чи за повної ідентичності програм. Звертаючись до сфери освіти, можна помітити прояв маркетингової конкуренції між аналогічними вузами, розташованими у різних містах, чи спеціалізованими курсами, що використовують ідентичні програми, методи навчання, обладнання і які залучають спеціалістів однієї кваліфікації. ВНЗ вже знаходяться в умовах конкуренції за фінанси і репутацію, за вчених, професорів і викладачів; також існує конкурентна боротьба за студентів і аспірантів, в тому числі й іноземних. Етимологічний підхід до поняття "конкурентоспроможність" дозволяє трактувати його як "наявність спроможності до конкуренції".

Виходячи з розглянутих вище підходів до визначення конкуренції, можна визначити три підходи до формування категорії "конкурентоспроможність": по-перше, наявність власного мотиву до діяльності, очікування позитивних для себе результатів; по-друге, наявність необхідних ресурсів для реалізації діяльності; по-третє, можливість і спроможність протистояти суперникам (необхідно відзначити, що в рамках поняття "конкурентоспроможність", на відміну від конкуренції, ця властивість має самостійне значення, а не є наслідком першої).

Чинники, що впливають на конкурентоспроможність вищої освіти, можуть бути, по-перше, з точки зору їх відношення до вищої освіти – внутрішні і зовнішні; по-друге, з точки зору механізму їх впливу – прямі й опосередковані. До зовнішніх факторів, що здійснюють опосередкований вплив на конкурентоспроможність вищої освіти, відносяться: стан економіки, об'єктивні економічні закони і закономірності, рівень державного впливу на діяльність ВНЗ; нормативно-законодавча база в сфері фінансів і освітньої діяльності. Перелічені фактори впливають на ринок вищої освіти через стихійні макрорегулятори економіки і рівень її розвитку; визначаються ступенем державного втручання в діяльність ВНЗ і правовим регулюванням фінансових взаємовідносин з державою. До зовнішніх факторів прямого впливу на конкурентоспроможність вищої освіти відносяться сам ринок вищої освіти і пов'язані з ним ринки праці і освітніх послуг. Всі три перераховані ринки підлягають певному впливу з боку зовнішніх факторів і опосередковують його щодо конкурентоспроможності вищої освіти.

Крім того, сукупність економічних, соціальних, професійних та інших відносин формують середовище, в якому проявляється конкурентоспроможність вищої освіти. Найважливішими аспектами конкурентоспроможності вищої освіти в її сучасному понятті є конкурентоспроможність ВНЗ і конкурентоспроможність результатів діяльності ВНЗ, які знаходяться в тісній взаємозалежності з внутрішніми факторами прямого впливу – ціною і якістю вищої освіти. В свою чергу, ціна і якість вищої освіти також тісно взаємопов'язані між собою і опосередковують зв'язок конкурентоспроможності ВНЗ і результатів його діяльності з ринками праці, освітніх послуг і вищої освіти в цілому.

Конкурентоспроможність може розглядатися на трьох економічних рівнях: мікро-, мезо- і макро-. На думку автора, стосовно освіти конкурентоспроможність необхідно розглядати в таких аспектах: конкурентоспроможність системи вищої освіти, конкурентоспроможність ВНЗ, конкурентоспроможність освітньої послуги і конкурентоспроможність випускника. Отже, конкурентоспроможність не є іманентною якістю ВНЗ. Це означає, що вона може бути оцінена тільки в рамках однорідної групи ВНЗ або ВНЗ, що надають аналогічні освітні послуги. Конкурентоспроможність можна виявити тільки зіставленням між собою даних ВНЗ як у масштабі країни, так і в масштабі світового ринку. Конкурентоспроможність ВНЗ характеризується такими категоріальними ознаками: здатністю задовольняти споживачів (зовнішня якість); зниженням витрат і задоволенням працівників (внутрішня якість); розробкою і комерціалізацією інновацій; управлінням об'єктами інтелектуальної власності [6].

Конкурентоспроможність освітньої послуги являє собою спроможність брати участь у суперництві з реальними і потенційними конкурентами за споживача на цільовому ринковому сегменті в конкретний момент часу. Конкурентоспроможність освітньої послуги визначається такими якісними факторами: сумірністю характеристик освітніх послуг, що надаються за ідентичністю споживачів, сумірністю сегментів ринку, для яких призначені освітні послуги; сумірністю фази життєвого циклу освітньої послуги; інновативністю освітньої послуги.

Спираючись на формулювання конкурентоспроможності об'єкта І.П. Богомолової та Є.В. Хохлова, можна дати таке визначення конкурентоспроможності випускника ВНЗ [7]. Конкурентоспроможність випускника – це його здатність максимально ефективно реалізувати свої здібності з урахуванням отриманих знань в умовах конкуренції на ринку праці. Конкурентоспроможність випускника ВНЗ визначається відповідністю таким групам вимог: до знань, умінь і навиків; до особистісних якостей і культури; до спроможності реалізації потенціалу на національному і міжнародному ринках праці. Як характеристику об'єктів, що вивчаються (ВНЗ, освітніх послуг, процесів, споживачів), можна розглядати ефективність, конкурентоспроможність, задоволеність і якість [8].

Конкурентоспроможність у сфері вищої освіти потребує оцінювання. Підходи до оцінювання конкурентоспроможності вищої освіти, що зустрічаються у вітчизняній літературі, являють собою спроби сучасних вчених з різних точок зору охарактеризувати і проаналізувати її.

Механізм оцінювання конкурентоспроможності і система оцінних показників, що входить в її склад, будуються з урахуванням суб'єкта, об'єкта (і його рівня) та мети оцінювання. Формування мети дослідження є першим і основним етапом проведення оцінювання, від результатів якого залежить увесь подальший хід аналізу. Неправильне визначення мети оцінювання, яке проводиться, може викривити результати дослідження. Оцінювання рівня конкурентоспроможності вищої освіти може мати найрізноманітніші цілі: від вивчення стану конкретного ВНЗ чи освітньої послуги на ринку до вивчення інвестиційної привабливості вищої освіти. Тому оцінити таке багатогранне явище, як конкурентоспроможність, можна, тільки використовуючи комплексний підхід, який дозволить сформулювати систему критеріїв оцінювання, відповідну вирішуваним задачам.

Система критеріїв оцінювання конкурентоспроможності вищої освіти повинна будуватися з урахуванням цілей конкретних суб'єктів. Суб'єктами оцінювання можуть бути різні учасники ринку (органи державної влади, інвестори, ВНЗ, споживачі, конкуренти і т.д.). Конкурентоспроможність – найбільш унікальна комплексна характеристика ринкового стану будь-яких об'єктів і може надавати корисну інформацію багатьом учасникам ринку.

Традиційними напрямками аналізу мікроконкурентоспроможності є розрахунки і дослідження конкурентоспроможності ВНЗ і результатів його діяльності (освітніх послуг і випускників). Оцінюванням конкурентоспроможності ВНЗ і результатів його діяльності займаються різні суб'єкти ринку – споживачі, конкуренти та інвестори. Але в кінцевому рахунку оцінювання конкурентоспроможності є прерогативою споживача. З ряду аналогів він обирає ВНЗ, освітню послугу, освітню програму і т. ін., які найбільшою мірою задовольняють його потреби при мінімальних витратах. У процесі дослідження конкурентоспроможності об'єктів на макrorівні найбільш значущим є не виявлення якості, а виявлення стійких взаємозв'язків між витратами (ціною) і якістю. При вирішенні задач оцінювання конкурентоспроможності на мікрорівні частіше за все використовується параметричний метод дослідження, який дозволить не тільки встановити наявність цих зв'язків, але й кількісно визначити ступінь їх міцності.

Підвищення рівня конкурентного поля ускладнює аналіз конкурентоспроможності об'єктів вищої освіти, що порівнюються, наближуючи її до наступного ступеня – мезоконкурентоспроможності. Під даною категорією слід розуміти ефективність роботи окремих галузей національного господарства, яка оцінюється, окрім традиційних критеріїв, за показниками, характерними для даної галузі, наприклад, освіта і ступінь її "живучості" і динамічності при різних варіантах розвитку економіки даної країни і в усьому світі в цілому.

Оцінюючи конкурентоспроможність вищої освіти, необхідно враховувати такий чинник, як її функціонування як органічної частки національного господарства. В цьому ракурсі можна говорити про ступінь виконання даною галуззю специфічних інфраструктурних функцій. Безперечно, що конкурентоспроможність об'єктів всіх описаних рівнів знаходиться в тісному взаємозв'язку один з одним і здійснює безпосередній вплив на об'єкти кожного з них [9].

У сучасних умовах ВНЗ розглядаються як виробники освітніх послуг. Тому до них використовується той же підхід, що й до інших видів виробників і продавців конкурентного ринку. Конкурентоспроможним на ринку освітніх послуг стає той ВНЗ, який намагається надати найбільш ефективну і "економічну" освіту найвищої якості. У міру розвитку економічних відносин у напрямках зміцнення ринкових перетворень, глобалізації відбувається посилення конкуренції в сфері освіти на національ-

ному і міжнародному ринках. При цьому пріоритетною стає якість освітніх послуг, відтіснивши їх вартість та інші характеристики. Якість вищої освіти із категорії стратегічної переваги змістилася в розряд конкурентної необхідності, здійснюючи вплив на ступінь задоволеності споживача як головного оцінювача ефективності функціонування і конкурентоспроможності ВНЗ.

Висновки. Отже, на сучасному етапі розвитку України конкурентоспроможність регіонів знаходиться в прямій залежності від рівня конкурентоспроможності регіональних виробництв і підприємств. Визначальними факторами підвищення конкурентоспроможності регіону є система вищої освіти і результати її функціонування. Однією з головних особливостей функціонування ВНЗ як суб'єкта ринкових відносин є багатогранність ринків, на яких ВНЗ вступає в конкурентні відносини з різними суб'єктами. В свою чергу, конкурентоспроможність ВНЗ визначається як його потенціал, достатній для утримання чи розширення частки ринку споживачів чи виробників освітніх послуг в умовах конкурентної боротьби. Виходячи з цього, конкурентоспроможність ВНЗ характеризується, переважно, такими категоріальними ознаками: здатністю задовольняти споживачів (зовнішня якість), зниженням витрат і задоволенням працівників (внутрішня якість). Конкурентоспроможним на ринку освітніх послуг стає той ВНЗ, який прагне надати ефективну й "економічну" освіту найвищої якості. Таким чином, якість освіти, яка гарантується ВНЗ, є визначальним фактором його конкурентоспроможності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пузанков Д.В., Рябов В.Ф., Мамонтов А.Н. Базисные и индикативные показатели реализации стратегических приоритетов развития университета // Университетское управление: практика и анализ. – 2002. – № 4 (23). – С. 51–60.
2. Кельчевская Н.Р. Оценка экономической устойчивости государственного вуза // Университетское управление: практика и анализ. – 2002. – № 4 (23). – С. 5–23.
3. Информационное обеспечение управления конкурентоспособностью / Под ред. проф. С.Г. Светунькова. – www.Marketing.spb.ru
4. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса (экономика, маркетинг, менеджмент). – М., 2002. – С. 482.
5. Песоцкая Е.В. Маркетинг услуг. – СПб.: Питер, 2000. – С. 126.
6. Кортгов С.В., Солонин С.И. Развитие системы управления качеством образования в УГТУ // Университетское управление: практика и анализ. – 2000. – № 3 (14). – С. 42–45.
7. Богомолова И.П., Хохлов Е.В. Анализ формирования категории конкурентоспособности как фактора рыночного превосходства экономических объектов // Маркетинг в России и за рубежом. – 2005. – № 1 (45). – С. 113–119.
8. Руденко В.Н. Культурологические основания ценности содержания высшего образования. – М.: Педагогика, 2004. – С. 26.
9. Гальвановский М., Жуковская В., Трофимова М. Конкурентоспособность в микро-, мезо- и макроуровневом измерениях // Российский экономический журнал. – 1998. – № 3. – С. 67–77.